

Gülablıdan başlanan yol...

*Əzizim nur dərəsi,
Kəsilib bənd-bərəsi.
Damçı bulaq, Bay bulaq:
Cənnət suyu hərəsi.*

(Xalq bayatılarından)

Yaranma tarixi VI–VII əslrlərə təsadüf edən, allı-güllü, sözlü-söhbətli Gülablı kəndi... Qarabağın – Ağdamın dağlıq ərazi-sində yerləşən, zümrüd meşələri, başı dumanlı dağları, gözəl havası və məşhur bulaqları hər kəsi valeh edən bu kəndin füssunkar təbiəti, tarixi abidələri barədə cild-cild kitablar yazmaq olar. Amma bu, başqa bir söhbətin, ayrı bir tədqiqatın mövzusudur. Biz isə görkəmli ziyalıların, tanınmış ədəbiyyat və incəsənat adamlarının ana vətəni olan Gülablının yetişdirdiyi qüdrətli sənətkar – tar ifaçılığı sənətinin ən böyük simalarından biri, Xalq artisti Qurban Pirimov haqqında söhbət açacaqı...

1880-ci ilin oktyabri... Gülablının o zaman ən tanınmış saz-söz ustalarından biri olan Aşıq Baxşəli kənddə toy məclisində idi... Elə bu zaman ona muştuluğa gəldilər ki, oğlun olub. Bu şad xəbərdən kövrələn Baxşəli "İkinci oğlum dünyaya gəldi. Şükür sənə, İlahi! Verdiyin paya min şükür", – deyib, gözlərində süzülən sevinc yaşlarını sildi... Və sədəfli sazını yenidən kökləyib basdı sinəsinə, zilini zil elədi, bəmini bəm... Başladı nə başladı...

Həmin gün Haça dağdan sallanıb, Çıraqlı meşəsi ilə üzü-yuxarı sürünən duman Günü qayası, Nur dərəsi, Sutökülən

dərə boyunca yayla-yayla Çıraqlı dağının zirvəsinə qalxırdı... Damçı bulaq, Cam-cam bulağı və Bay bulağından su gətməyə gedən qız-gəlinlər Aşıq Baxşəlinin ikinci oğlunun dünyaya gəlişini sevincə bir-birlərinə xəbər verirdilər.

Aşıq Baxşəlinin ocağında dünyaya göz açan oğlanın adını Qurban qoydular... İllər ötəcək, həmin oğlan Qurban Pirimov kimi tanınacaq, məşhur tarzən kimi adını Azərbaycanın müsiqi tarixinə qızıl hərflərlə yazdıracaqdı... O vaxta hələ çox vardi. Hələ ki balaca Qurban anasının beşik başında söylədiyi həzin laylaları, kövrək bayatıları dinləyir və qeyri-ixtiyari olaraq atası Baxşəlinin sazda, balabanda və qara zurnada çaldığı havalara diqqət kəsiliirdi...

Qurban Pirimovdan söz düşəndə ustad sənətkarımız Aşıq Valehin adını çəkməmək mümkün deyil. Axı Qurban Pirimov onun nəticəsidir. Ona gərə də bu unudulmaz saz-söz ustadı haqqında qısa bir haşıya çıxmayı vacib hesab edirik.

...Hələ XVIII əsrədə Aşıq Valehin səsi-sorağı hər yana yayılmışdı. Təbrizdə, Borçalıda, Dağıstanda, Gəncəbasarda yüzlərlə toy məclislərini, el şənliklərini yola salmış, şirin və məlahətli səsi, gözəl saz çalması, dastan söyləməsi, söz qoşması ona böyük şöhrət gətirmişdi. 1729-cu ildə Gülablı kəndində dünyaya göz açan Aşıq Valeh ilk sənət dərsini Aşıq Səməddən almış, qüdrətli bir sənətkar kimi ad qazanmışdı. Təsadüfi deyil ki, onun haqqında "Valeh və Zərnigar" dastanı mövcuddur.

Bələ rəvayət eləyirlər ki, Valehin ustadı Aşıq Səməd bir gün Dəmirqapı Dərbənd şəhərinə gedib çıxır. Yerli sahibkarın gözəl qızı, aşiq-qadın Zərnigar bələ bir şərt qoyubmuş ki, kim onun məclisində saz tutub, söz qoşub, onu bağłasa, həmin aşağı ərə gedəcək, var-dövlətini də ona bağışlayacaq. Zərnigar Səmədə qədər 38 aşığı bağlayıb, sazını əlindən alıb, özünü zindana salıbmış. Səməd də bəxtini sınayıb, 39-cu məglub aşiq olur. Qırxinci aşiq da uduzsa, hamının boynu vurulmalı imiş. Səməd Zərnigara Qarabağda Valeh adında ustad aşiq

Bəli, Şuşa şəhəri XIX əsrin sonunda musiqi mərkəzinə çevrilmişdi. Bunu musiqişunas F.Şuşinskiinin yazdıqları da təsdiq edir: "Hər yay Qarabağın xanəndələri gözəl seyrangahlar, sərin bulaqlar ətrafında qurulan məclislərdə dinləyicilərə musiqi aləmindən qəribə hekayətlər söyləyərdilər. Hər evdən, hər daşın dibindən, hər ağacın altından tar, kamança, ney, qarmon sədaları ucalardı. Qarabağda məsəl var, deyərlər: "Şuşanın uşaqları ağlayanda "Segah", güləndə "Şahnaz" üstündə gülərlər".

Azərbaycanın musiqi həyatını öyrənən rus tədqiqatçısı F.Vostrikov isə yazırkı ki, oxumaq Qarabağdakı kimi heç yana yayılmamışdır: "Burada hamı – uşaq da, cavan da, qoca da oxuyur. Adam bu mahnilardan təskinlik və mənəvi qida tapır".

Bəli, Şuşa şəhərində çalan, oxuyan, rəqs edən çox idi. Tədqiqatçıların yazdıqlarına görə, təkcə XIX əsrin birinci yarısında Şuşada 100-a yaxın musiqiçi olub. Belə bir mühitdə, belə bir coğrafi-şəraitdə, geniş mədəni-iqtisadi münasibətlərin inkişaf etdiyi bir dövrdə Qurban Pirimovun musiqiçi kimi yetişməsi heç də təsadüfi deyildi. İstər Gülablı kəndindən, istərsə də ətəraf şəhər və qəzalardan xanəndələr Şuşaya toplaşar, təntənəli toy mərasimlərini, el şənliklərini yola verərdilər. Qarabağın varlı adamlarının, bəylərinin, tacirlərinin təşkil etdikləri məclislər, bir sözlə, Şuşanın zəngin musiqi mühiti Qurbanın inkişafında əvəzsiz rol oynamışdı.

Onun musiqiyə olan həvəsi tükənməz idi. Tar çalmaq, el şənliklərində iştirak etmək arzusu ilə alışib-yanırdı. Atası onu "rus-tatar" məktəbinə qoysa da, oxumağa həvəsi olmur və atasına deyir: "Mən tarzən olmaq istəyirəm. Tarsız yaşaya bilməram. Məktəbdə oxumaq mənlik deyil". Onun musiqiyə olan bu böyük həvəsini görən atası öz-özünə: "Görünür, onun da taleyinə musiqiçi olmaq yazılıb. Allahın yazısını pozmaq olmaz", – deyib, birbaşa yolların Aşıq Abbasqulunun yanına...

Aşıq Abbasqulu – Qurban Pirimovun ilk ustası

Adı həmişə Qurban Pirimovla qoşa çəkilən sənətkarlardan biri də Aşıq Valehin nəvəsi, o zaman ustad aşiq kimi tanınan Aşıq Abbasquludur. Baxşəli kişi oğlu Qurbanı onun yanına aparıb deyir: "Bilirsən ki, Qurban yaxşı saz çalır, həm də gözəl səsi var; onu özüne şagird götür, qoy o da babamızın yolunu davam etdirsin". Aşıq Abbasqulu Qurbanın istedadına, bacarığına bələd olduğuna görə dərhal razılaşır.

Qeyd edək ki, 1850-ci ildə Gülablı kəndində doğulan Aşıq Abbasqulu heç bir təhsil almayıb. Atası 11-13 yaşlarında onu Aşıq Nəcəfquluya şagirdliyə verib. Abbasqulu əvvəlcə Aşıq Nəcəfqulunun dəstəsində qoşanağara çalıb, sonra dəmkeşlik edib, nəhayət, saz çalıb, söz qoşmayı öyrənib.

Aşıq Ələsgər Gülablıya gələndə Aşıq Abbasquluya qulaq asıb, onun sənətini bəyanıb. Bu onun şöhrətini daha da artırıb. Abbasqulu bir müddət də Sadiqcanın ansamblında çalışıb, Şərqi müğamlarını öyrənib. Sonralar aşılıqlıq yanaşı, tar çalıb, müğam oxuyub. Onun formallaşmasında Xurşudbanu Nətəvanın poeziya məclislərinin də böyük rolu olub. Aşıq Abbasqulu aşiq sənəti ilə xanəndəliyi məharətlə qovuşdurmuş, özünəməxsus sənət yolu keçmişdir.

Bir sözlə, Aşıq Abbasqulu dövrünün ən məşhur aşıqlarından biri olmuşdur. O da babası Aşıq Valeh kimi insanı valeh edən ince səsi, dastanlar söyləməsi, saz çalması və şeir qoşması ilə həm Gülablıda, həm Qarabağda, həm də onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda məşhur idi.

Onun zil səsi, xalq ədəbiyyatını dərindən bilməsi, bədəhətən şeir söyləməsi, qoşmalar qoşması, ustad Aşıq Ələsgərlə

Sadiqcanın kaşf etdiyi yeniliklərin, nəticə etibarı ilə Azərbaycan musiqisi tarixində böyük bir dönüş yaratdığını təsdiq etmiş olarıq. Demək olar ki, Mirzə Sadiqdan başlayaraq Azərbaycan müğamatının mahiyyəti, onun ifadə vasitələri, təsir qüvvəsi və müğamatı ifa etmək əslubu yeni bir pilləyə qalxmış oldu. Mirzə Sadiq Azərbaycan musiqisi tarixində yeni bir sahifə açdı".

1901-ci ildə Şuşada keçirilən "Şərqi konserti"ndə Sadiqcan maşhur xanandə Cabbar Qaryağdioğlunu müşayiət etmişdir. Bu konsertdə Qurban Pirimov da iştirak etmiş, Sadiqcanı və Cabbar Qaryağdioğluna heyranlıqla tamaşa eləmişdi. Həmin vaxtlar, xəyalına belə gətirə bilməzdə ki, cami 4 ildən sonra konsertlərdə, toy məclislərində Cabbar Qaryağdioğlunun sol tərəfində əyləşəcək, onu tarda müşayiət edəcəkdir. O vaxta hələ 4 il qalırdı. O, hələ ustad tarzəndən – Sadiqcanın tarin sirlərini öyrənirdi. Həmin vaxtlar Cabbar Qaryağdioğlunun özü başqa ansambılarda çıxış edirdi, hələ öz ansamblını yaratmamışdı.

Sadiqcan isə öz ansamblını 1880-ci ildə yaratmışdı. O ən maşhur xanəndələri və çalğıçıları ansambla dəvət etmişdi. Sadiqcanın rəhbərlik etdiyi ansambl təkcə Şuşada, Qarabağın ayrı-ayrı bölgələrində deyil, həmçinin Şamaxı, Gəncə, Bakı, Təbriz, Tiflis və başqa şəhərlərdə çıxışlar edirdi. Tiflis konsert salonlarında, Tehranda keçirilən musiqi mərasimlərində Sadiqcan dəfələrlə çıxış etmiş, yüksək mükafatlara layiq görülmüşdür.

Arxiv materiallarından o da məlum olur ki, "Sadiqcan və-təni Şuşada az yaşamışdır. Ömrünün əksər illərini Qafqaz, İran, Orta Asiya və Türkiyənin şəhərlərində qurulan məclislər-də keçirmişdir. Hətta 1872-ci ilin mart ayında Novruz bayramı münasibatlı o zaman İranın Rusiyadakı səfiri tərəfindən Peterburqa dəvət olunaraq Qafqazın sevimli xanəndəsi maşhur Səttar ilə səfirin məclisində çalıb-çağırmışdır. Sadiqcan harda olmuşsa, böyük hörmətlə qarşılanmış, hər yerdə öz böyük sə-nəti ilə Azərbaycan tarin şöhrətini uca tutmuşdur".

Sadiqcanın tarin sirlərini öyrənən Qurban Pirimov da hə-mişa Azərbaycan tarin şöhrətini uca tutmuşdur. O da ustadı kimi tara bir çox yeniliklər gətirmiş, tarçalanlar arasında, Sa-dıqcanın vurdugu alt-üst mizrabları ancaq o təkrar edə bilmiş, tar müalliminin etimadını doğrultmuş, məşhur tarzən kimi şöhrət qazanmışdır.

Qurban Pirimovun tarzən kimi yetişməsində, püxtələşmə-sində, sözsüz ki, Sadiqcanın böyük rolü və təsiri olmuşdur. Tara olan sonsuz həvəsi və məhəbbəti, tükənməz sevgisi də Qurban Pirimovun tarzən kimi şöhrətlənməsində az əhəmiyyət kəsb etməmişdir.

Aşıq Abbasquludan ayrırlaraq sazi buraxan və tara aludə olan Qurban Pirimov bu sənəti çox tez öyrənmişdir. İri əlləri, uzun və güclü barmaqları olan Qurban Pirimov özünün fitri istədədi sayəsində tarçalanlar arasında ən məşhur tarzən olmuş, dünya şöhrəti qazanmışdır.

Segah İslamın ansamblında...

İlk dəfə 11 yaşında Gülablı kəndindəki bağlarından dərib gətirdiyi meyvələri Şuşa bazarında sataraq özünə tar alan Qurban Pirimov on beş yaşında Qarabağda artıq tanınmış bir tarzən hesab olunurdu.

Qeyd edək ki, Sadiqcan 1902-ci ildə rəhmətə gedəndə Qurban Pirimov çox kədərlənir, tamam ruhdan düşür. Bir müdət özünə gələ bilmir, dəvət olunduğu məclislərə getmir. Ustadı Sadiqcanın yasını saxlayır. Nəhayət, 1903-cü ildə İsləm Abdullayev onu öz dəstəsinə götürür. Və o, tarda İsləm Abdullayevi müşayiət etməyə başlayır. Bu o İsləm idi ki, Seyid Şuşinski etiraf edərək yazılırdı: "İsləm olan məclisdə nə Cabbar, nə Ələsgər, nə Keçəcioğlu Məhəmməd, nə də mən "Segah" oxumazdım". Həqiqətən də, belə idi. İsləmin oxuduğu "Segah", xüsusilə, "Yetim Segah" nəinki Zaqafqaziyada, hətta bütün Yaxın Şərqdə maşhur idi. Məhz buna görə də xalq onu "Segah İsləm" adlandırmışdı.

İsləm Abdullayev 1903-1905-ci illərdə tarzən Qurban Pirimovla birlikdə Qarabağda, eləcə də Şəkidə, Şirvanda, Gəncədə, bir sözlə, müxtalif bölgələrdə çıxış etmişdir. Onu bir xanəndə kimi tarda Qurban Pirimov müşayiət edirdi. Qurban Pirimov deyirdi: "Mən birinci dəfə məclisdə İsləmlə çıxış edəndə şahidi oldum ki, onun "Segah"ına söz ola bilməz. O, "Yetim segah"ı oxuyanda elə bil dağı-daşı dilə gətirirdi".

İsləm bütün muğamları, xüsusilə, minor ruhlu muğamları həddindən artıq gözəl oxumuşdur. Şübhəsiz ki, "Segah", "Maşur", "Çahargah", "Şüstər" muğamlarına nisbətən yüngül, həm

də sadə muğamdır. Lakin bununla belə, "Segah"ı olduğu kimi ifa etmək bu muğamlara nisbətən bir qədər çətindir. Ona görə də hər xanəndə "Segah" oxuya bilməz. Bu muğam xanəndədən son dərəcə məharat, ustalık tələb edir. "Segah" oxuyan xanəndənin səsində tembr gözəlliyindən başqa, malahətlilik, həyatılık, emosiya və texniki cəhatlər güclü olmalıdır. Həm də xanəndə guşəxanlıqda usta olmaqla incə xallar, yaniqli nəfəslər, qəşəng xirdalıqlar vurmağı bacarmalıdır. "Segah" oxuyan müğənni bülbüл kimi cəh-cəh vurub, diniyicini heyran etməlidir. "Segah" oxuyan xanəndə səs gözəlliyindən başqa, istedadının olması da şartdır. Əgər xanəndə istedadlıdırsa, Bülbüл demişkən, müğamin melodik xüsusiyyətlərini düzgün duyursa, şeirin məzmununa dərin nüfuz edirsə, onun ifası da təbii və səmimi olar, qəlblərə hakim kəsilər. Bütün bu keyfiyyətlərin hamisi İsləmin istər səsində, istərsə də ifaçılıq məharətində cəmləşmişdi. Məhz buna görə də o, "Segah"ı bütün xanəndələrdən daha şirin, rəvan və daha təsirli oxuyurdu".

Tar sənətini mükəmməl surətdə öyrənən Qurban Pirimov tar musiqi alatına ən müqaddəs bir varlıq kimi yanaşırıdı. Qarabağda tanınan və şöhrətlənməyə başlayan Qurban Pirimovun sorağını məşhur xanəndə Cabbar Qaryağdıcıoğlu da eşitmışdı və onunla çox maraqlanırdı. Bu xəbəri xanəndə İsləm Abdullayev ona çatdırında Qurban Pirimov çox sevindi. Və günlərin bir günü İsləm Abdullayev ona dedi:

- Hazırlaş, sabah Gəncəyə yola düşürük.
- Gəncəyə? - Qurban təəccübəldi.
- Bəli, sabah Gəncəyə gedirik. Toy məclisi var. Bizi də dəvət ediblər. Cabbar Qaryağdıcıoğlu da məclisdə iştirak edəcək.

Gənc Qurban nə deyacayıni bilmədi. Xanəndə İsləm Abdullayevi böyük məhabbatla süzüb hələ də əlindən yera qoymadığı tarının pərdələrini sığalladı, sonra da dərindən nəfəs alıb tarı sinəsinə sıxdı...

Musiqişunas F.Şuşinski isə yazır: "1905-ci ilin axırlarında Cabbar Qaryağdıcıoğlu Gəncəyə toy məclisinə dəvət olunur.

Böyük sənətkarın bura gəlməsi musiqi həvəskarlarını sevindirir. Cabbar Qaryağdioğlunun zəngin səsini eşitmək üçün həmin toya başqa sənətkarlarla birlikdə gənc tarzən Qurban və İslam da gəlmişdilər. Məşhur xanəndə bir neçə muğam və təsnif oxuduqdan sonra İslamın "Segah" oxumasını xahiş edir. Sonralar İslam Abdullayev bu əhvalatı belə nəql etdərdi: "Mən Cabbarın xahişini eşidəndə elə bil bütün aləmi mənə bağışlıdır. Mən sevincimdən, həm də həyəcanımdan bilmirdim nə edəm. Gözəl insan və qayğıkeş bir müəllim olan Cabbarın qarşısında oxumaq mənim üçün böyük bir imtahan idi. Mən Qurbanın qulağına piçildədim:

— Gülablı balası, özünü yiğisdir ha!.. Gör kimin qarşısında çalırsan.

Doğrudan da, Qurban bir qədər özünü itirmişdi. Mən "Segah"ı oxuyub qurtarandan sonra Cabbar Qurbanın çalmağını tərifləyib axırda mənə dedi:

— Eloğlu, gəlsənə, Qurban bugündən mənimlə çıxış etsin.

Mən Cabbarın xahişini yerə salmadım. Dörd il yoldaşlıq etdiyim Qurban'dan ayrıldım.

Cabbar Qaryağdioğlunun xatirələrindən oxuyuruq: "...Qurbanın gözəl çaldığını görüb, onu İslamın razılığı ilə özümlə Bakıya gətirdim. Burada Saşa ilə də tanış oldum. Onu da Bakıya gətirdim".

Qurban Pirimov 1905-ci ildə Cabbar Qaryağdioğlu ilə birlikdə Bakıya yola düşür. Gülablı kəndindən uzanan yollar onu Şuşaya, daha sonra Gəncəyə, Şamaxıya, Şəkiyə və bir çox bölgələrə, eləcə də Şərqi ölkələrinə aparıb çıxarsa da, o, yenidən Şuşaya qayıdır, tarzənlək sənətini doğma Qarabağda davam etdirirdi. İndi isə o, yenidən Qarabağa qayıtmak üçün Bakıya getmirdi; o, Bakıya həmişəlik olaraq gedirdi. Bakıda onu daha böyük uğurlar, nailiyətlər gözləyirdi.

O, bir də doğma Gələbləyi, könül verib getdiyi Şuşaya qonaq kimi gələcəkdi, bir neçə gün qalıb yenidən Bakıya yola düşəcəkdi.

Qurban Pirimov Bakıya tanınmış, Qarabağ bölgəsində şöhərat qazanmış bir tarzən kimi gedirdi. Onun bir musiqiçi kimi tanınmasında Aşıq Abbasqulunun, tarzən kimi yetişməsində Mirzə Sadığın – Sadıqcanın, daha çox tanınmasında Segah İslamın – İslam Abdullayevin unudulmaz zəhməti olmuşdur. Onların, eləcə də Cabbar Qaryağdioğlunun böyük əməyini və zəhmətini Qurban Pirimov heç zaman unutmamış, onları həmişə böyük məhəbbətlə xatırlamışdır.

İrəlidə onu xoşbəxt gələcək gözləyirdi. O hələ şöhrətə və xoşbəxtliyə uzanan yolun başlanğıcında idи. O bu yolu xanəndə Cabbar Qaryağdioğlu və kamança çalan Saşa Oqanezashvili ilə birlikdə addımlayacaqdı. Onlar 20 ildən çox bir yerdə çalışıb oxuyacaq, şöhrət zirvəsinə bir yerdə ucalacaqdılar. O vaxta hələ vardi. Hələ 1905-ci il idи və məşhur xanəndə Cabbar Qaryağdioğlu ilə birlikdə Bakıya yola düşən Qurban Pirimov əsl xoşbəxtliyin ilk dəqiqələrini yaşamağa başlayırdı.

1905-ci ildə Cabbar Qaryağdioğlu Qurban Pirimov və Saşa Oqanezashvilidən ibarət bir musiqi üçlüyü yaradır, çox keçmir ki, bu möhtəşəm trio o taylı-bu taylı Azərbaycanda, Zaqqafqaziyada, hətta Orta Asiyada, Şərqi ölkələrində tanınmağa başlayır. Cabbar Qaryağdioğlunun yaratdığı ansambl öz mütəşəkkilliyyi, qüdrətli olması ilə seçilirdi. Görkəmlı musiqişünas V.Vinoqradov bu ansambl və onun üzvləri haqqında yazırırdı: "Azərbaycan musiqi tarixində hələ inqilabdan əvvəlki illərdə ortaya çıxmış görkəmlərən adları yaşamaqdır. Onların çalğıları mahnilər hələ o zaman qrammofon vallarına yazılmışdır. Xanəndə Cabbar Qaryağdioğlu, tarzən Qurban Pirimov və kamançaçı Saşa Oqanezashvilidən ibarət olan gözəl trio on illər boyunca Qafqazda və onun hüdudlarından xaricdə konsertlər vermişdir. Bədii əhəmiyyətinə görə bu trio onu birinci dərəcəli Avropa ansambları ilə müqayisə etmək olar. Saşa Oqanezashvilinin çalğı sənəti, öz təsir gücү, düşünəcə dairəsi və incəliyi ilə, şübhəsiz ki, dünya şöhrəti qazanmış

Qurban Pirimov böyük ugurlara gedən yola qədəm basmışdı. Bu yol onu şöhrət zirvəsinə aparacaqdı. O vaxta hələ vardi. Amma qarşısında onu çox böyük ugurlar, nailiyyatlər gözləyirdi...

Qurban Pirimov 1907-ci ildə Bakıda ilk dəfə təşkil olunan "Şərq konserti"ndə öz çıxışı ilə nəinki dinləyiciləri, o dövrün tanınmış müsiqicilərini belə valeh etmişdi. Yoxsul müsəlmanların xeyrinə "Artistlər Cəmiyyəti"nin zalında təşkil olunmuş təntənəli gecə haqqında "Kaspi" qəzeti yazırıdı: ""Şərq konserti"ndə ən yaxşı müğənni və müsiqicilər iştirak edirdi. Buna görə də Şərq havalarını sevən dinləyicilər xüsusi həzz alırlar".

Bakıda "Şərq konserti" ilə əlaqədar olaraq xeyriyyə cəmiyyəti tərəfindən də ədəbi-müsiqili gecələr keçirilirdi. Burada Cabbar Qaryağdioğlu, Şəkili Ələsgər, Segah İslam, Qurban Pirimov, Məşadi Zeynal, Hüseyn Ərəblinski və başqaları yaxından iştirak edirdilər. Program Şərq ədəbiyyatı və müsiqisi, xüsusilə, Hafiz Shirazinin və Ömər Xəyyamın yaradıcılığı haqqında məruzədən və konsertdən ibarət idi. Burada Azərbaycanın ən məşhur müğənni və çalğıçıları iştirak edirdilər. Gecədə böyük müğənnimiz Cabbar Qaryağdioğlu özünəməxsus ustalık və məharətlə Hafizin qəzəllərini, Ömər Xəyyamın rübai'ləri əsasında bir neçə muğam və təsnif oxumuşdu. Onu müşayiət edən Qurban Pirimovun tarda məharətlə çalması diqqətdən yayınmamışdı.

1912-1915-ci illərdə Cabbar Qaryağdioğlunun yaratmış olduğu müsiqi orkestri xalq kütlələri arasında böyük şöhrət qazanmışdı. C.Qaryağdioğlunu, Qurban Pirimovu və Saşa Oqanezəvilini Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstanda tanımayan az-az adam tapılardı. Müsiqisünə F.Şuşinski yazır: "Qaf-qazın Qroznı, Vladiqafqaz, Mahaçqala, Dərbənd və sair şəhərlərdə yaşayan minlərlə adam Cabbar oxuyan məclisə can atardılar. Bundan əlavə, Orta Asiyanın Aşqabad, Buxara, Səmərqənd və başqa şəhərlərinin əhalisi Cabbarı, Qurban Pirimovu, Saşa Oqanezəvilini yaxından tanıyıb, onlara pərəstiş edirdilər. Onlar konsert verərkən minlərlə dinləyici həftələrlə

bilet növbəsində durardı. Bəzən elə hallar olurdu ki, Cabbarın konsertini şəhərlərin geniş meydançalarında və yaxud şəhər ətrafindəki bağlar və bulaqların üstündə, ümumiyyətlə geniş sahəyə malik olan yerlərdə təşkil edirdilər, çünki bütün dinləyiciləri bir salona, bir klub'a yiğmaq qeyri-mümkin idi".

Azərbaycanda "Şərq konserti"nin təşkili eyni zamanda vokal və çalğı müsiqisinin inkişafına da güclü təkan vermiş, geniş və çoxcahatlı olması ilə diqqəti cəlb etmişdir. Bu silsilədən olan tədbirlərdə xanəndələrlə yanaşı, aşıqlar da iştirak edir, eyni zamanda kiçik hacmli tamaşalar göstərilir, rəqs oyunları təşkil olunurdu.

"Kaspi" qəzeti 1916-cı il tarixli 7-ci nömrəsində belə bir elan verilmişdi: "1916-cı il mart ayının 9-u Novruz bayramı münasibətilə Bakıda "Nicat cəmiyyəti" tərəfindən Şərq gecəsi keçiriləcək. Gecədə artistlərdən Hüseyn Ərəblinski, Hacıağa Abbasov çıxış edəcək, şair Səməd Mənsur isə köhnə və yeni ilə həsr etdiyi şeirlərini söyləyəcək. Gecənin konsert şöbəsində tarda Qurban Pirimov, neydə isə Mirzə Abdulla çalacaq".

Bu həmin o vaxtlar idi ki, Qurban Pirimov müxtəlif konsertlərdə, xüsusilə Üzeyir Hacıbəylinin tamaşaya qoyulan operalarında fəal iştirak edirdi.

Həmin gecəni xatırlayan məşhur xanəndə Əli Zülalov deyirdi ki, "...Mən Qurban Pirimovun adını eşitmışdım. Onun Ağdamın Gülbələ kəndindən olduğunu da bilirdim. Onu da bilirdim ki, Qurban Pirimov Azərbaycan opera sənətinin banisi Üzeyir Hacıbəyovun ən sevimli dostlarından, bəlkə də, birincisidir. Bu qüdrətli tarzənin opera sənətinin meydana gəlməsində və inkişafında danılmaz rolu olmuşdur. Qurban Pirimov sənətdə kimə xeyir-dua vermişdirsə, o, xoşbəxt sənətkar olmuşdur".

* * *

...1920-ci ildə Nəriman Nərimanovun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Dövlət Şərq Orkestri yaradılır. Orkestrin tərkibi 65

Qurban Pirimov Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı yarandığı ilk gündən teatrın solisti olmuş, tam qırx il yorulmadan çalışmışdır. O, təkcə orkestrdə solist olmamışdır, opera əsərlərinin daha da təkmilləşməsində bəstəkarlara və dirijorlara faydalı məsləhətlər verir, onlara yeni opera əsərlərinin yaranmasında yaxından kömək edirdi.

Qurban Pirimov məşhur Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayev və görkəmli sovet bəstəkarı, SSRİ Xalq artisti Qliyerin ən yaxın dostu idi. M.Maqomayev "Şah İsmayıll" və R.Qliyerin "Şahsənəm" operasının meydana çıxməsində Qurban Pirimovun böyük yardımçı və köməyi olmuşdur. Bəstəkarlar mətbuat sahifələrində Qurban Pirimova öz minnətdarlıqlarını dəfələrlə bildirmişlər. Azərbaycanın görkəmli bəstəkarları Fikrat Əmirov və Qara Qarayev də böyük tarzənin yaradıcılığından istifadə etmişlər. Fikrat Əmirov "Şur" və "Kürd-Ovşarı" simfonik muğamlarını bəstələyərkən bəzi musiqi materiallarını Qurban Pirimovun çalğısından yazımışdır. Qara Qarayev "Yeddi gözəl" baletində vals mövzusunu onun "Çahargah"ından almışdır.

1929-cu ildə respublika ictimaiyyatı Qurban Pirimovun fəaliyyətinin 25 illiyini bayram etdi. Çox keçmədən ona Əməkdar artist fəxri adı verildi.

Qurban Pirimovun sədəfli tarının sehirlili səsi dinləyicinin qəlbini fəth edirdi. Yazıçı İlyas Əfəndiyev "Tarzən" adlı məqaləsində yazır: "Mən Qurbanı birinci dəfə Bakı Filarmoniyasının yay binasında görmüşəm. Ulduzlu bir gecə idi. Biz süküt içində oturub səhnədə "Çahargah" çalan Qurbanı dinləyirdik. Mənə elə gəlirdi ki, bu səsler tardan deyil, tarzənin qəlbinin dərinliklərindən qopub gəlir. Qurban Pirimov son dərəcə zəhmətsevən, sənətə ciddi yanaşan bir ustad idi. O, həmişə deyərdi: "Sənətkar olmaq istəyən, hər şeydən əvvəl xalqa namusla xidmət etmək üçün öz sənətinin bütün "sirlərini" öyrənməlidir".

Klassik Şərqi və Azərbaycan muğamlarını gözəl bilən Qurban Pirimov öz ifaçılıq məharəti ilə Azərbaycan tar çalmaq sənətinin ən gözəl ənənələrini inkişaf etdirmiş və daha da zənginləşdirmişdir. Onun orijinal yaradıcılığı vardır. O, həqiqi sənətkar idi. Məlumdur ki, Qurban Pirimov hər hansı bir müğəmi və yaxud rəngləri çalırsa-çalsın, o heç vaxt ifa etdiyi musiqi əsərini xırdalamır, onu aydın və ifadəli bir şəkildə dinləyiciyə çatdırır. Bir dəfə mən Seyid Şuşinskiyə soruşdum ki, nə üçün Cabbar Qaryağdıcıoğlu kimi böyük bir xanənda Məşadi Zeynal, Bala oğlu Qrikor, Cavadbəy Xanəzəyski, Arsen Yaramışev, Bala Məlikov kimi məşhur tarzənləri qoyub o zaman gənc Qurbanı özünə sənət yoldaşı seçmişdi? Seyid Şuşinski əvvəlcə dinmədi, fikrə getdi, xeyli düşünüb, nəhayət dedi:

– Sənə zarafat gəlməsin, Cabbar kimi cəngavər bir xanəndəni müşayiət etmək hər tarzənin işi deyildi. Çünkü Cabbar ən azı bir müğəmi üç-dörd saatə oxuyardı. Yaxşı yadımdadır. Bir gün Bakı məclislərinin birinə Cabbarı, Ələsgəri və məni dəvət etmişdilər. Tarçalanımız Qurban idi. Cabbar axşam saat 8-də "Mahur"u başlayıb, gecə saat 1-də qurtardı. Deməyim odur ki, hər tarzən buna tab gətirməzdı.

* * *

Qurban Pirimov yarım əsrən artıq bir vaxtda müəllimi, görkəmli tarzən Sadıqcanın tar məktəbini davam və inkişaf etdirib zənginləşdirmişdi. O, onlarca istedadlı tarzən yetişdirmişdir. Qurban Pirimovun Zərif Qayıbov, Hacı Məmmədov, Məmmədağa Muradov, Əliağa Quliyev, Əhsan Daşaşov, Həbib Bayramov, Sərvər İbrahimov, Xosrov Fərəcov və b. yetirmələri respublikanın hüdudlarından uzaqlarda da tanınırlar.

Görkəmli tarzən bir çox illər klassik xanəndlərimizin bütöv nəslini Saşa Oqanezəvili ilə birlikdə öz sədəfli tarında

eda bilmişdi. O, "Şahsənəm" operasında "Aşıqlar səhnəsi"ni simfonik orkestrlə birlikdə müşayiət etmiş, ongönlüyün yekun konsertində çalmış və nəhayət, Azərbaycan incəsənət xadimləri ilə partiya və hökumət rəhbərlarının görüşündə öz sədəflə tarını sinəsi üstə alıb hədsiz ruh yüksəkliyi ilə, coşqun ilhamla çıxış etmişdi.

Yüzlərlə teatr tamaşasında, yüzlərlə konsertdə, mikrofon qarşısında, Xalq Çalğı Alətləri Orkestrində, Azərbaycanın bütün rayonlarında, Zaqqafqaziyanın bir çox şəhərlərində, kolxozlarda, mədənلarda, mədəniyyət saraylarında, elin şənlik məclislərində saysız-hesabsız çıxış etmiş bu sənət aşiqinin yaradıcılığı öz xəlqiliyi və həyatiliyi ilə həmişə gənc, nikbin və ürək açındır.

"Sənətkar olmaq istəyən hər şeydən əvvəl xalqa namusla xidmət etmək üçün öz sənətinin bütün sırlarını öyrənməli, ona kamil iyülənməlidir!". Bu sözləri Qurban Pirimov deyirkən biz onların ifadə etdiyi həqiqətə xüsusilə inanıraq, çünkü Qurban Pirimov öz həyatında məhz belə olmuş – mürəkkəb sənətə kamil iyülənmək yolu ilə vətənə, xalqa namusla xidmət etmişdir. O, sada, təvazökar, zəhmət sevən, işində son dərəcə intizamlı, səliqəli, sənətinə ciddi yanaşan bir ustadır. Doğma incəsənətini atəşin qəlbə sevən bu qocaman sənətkar xalqımızın yaradıcı həyatında əldə edilən hər bir müvəffəqiyyəti böyük sevinclə qarşılıyor. Çox danışmağı sevməyən Qurban öz fikrini, öz sözünü çox vaxt çaldığı musiqi ilə ifadə edir. Musiqi onun ana dilidir.

"Tarçının vurduğu barmaqlar – nəgməkarın vurduğu boğazların eyni olmalıdır!" – deyən Qurban Pirimov öz ifaçılıq sənətində melodiyani hər şeydən üstün tutur və ona vokal ifadə qüvvəsi verməyə çalışır.

Sadəlik, təbiilik Qurban Pirimov sənətinin əsasını təşkil edir. Əsl sənətkarlığının da ən çətin əldə edilən zirvəsi məhz bu dərin ifadəli sadəlikdən ibarətdir. Qurban Pirimov çalğısına xas

olan vüqar və təmkinlik, sadəlik və təbiilik dinləyicidə nəcib duyğular, böyük hislər və fikirlər oyadır.

Mən bir dəfə Qurban Pirimovdan soruşdum ki, yaxşı tar calmağın şartı nədir, bunun üçün nə lazımdır?

O, əvvəlcə əlini alına tərəf uzadıb dedi:

– Tək bu azdır, – sonra əlini ürəyinin üstünə qoyub əlavə etdi; – Bu da olmalıdır...

Qurban Pirimova 1929-cu ildə Azərbaycan SSR-in Əməkdar artisti, 1930-cu ildə Xalq artisti adı verilmiş, 1938-ci ildə "Şərəf nişanı" ordeni, həmçinin SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin xüsusi fərmanı ilə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında görkəmli xidmətlərinə görə "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeni ilə təltif edilmişdir...".

* * *

Görkəmli bəstəkar, musiqişunas, professor Əfrasiyab Bədəlbəylinin yazdıqlarından bir daha məlum olur ki, tarzən Qurban Pirimovun Azərbaycan musiqi tarixində müstəsnə yeri vardır. O, bir çalğıçı, bir musiqiçi kimi özünəməxsus yaradıcılıq məktəbi qoyub getmişdir.

Qurban Pirimov hansı muğamı və ya rəngi çalır-çalsın, ifa etdiyi musiqi əsərini tam və aydın şəkildə dinləyiciyə çatdırmaqla onların zövqünü oxşayır, könlünü şad edirdi. O həm yaxşı solo çalır, həm də xanəndəni oxutdura bilirdi ki, bu da hər tarzən müyəssər olan iş deyil, çünkü bu, xüsusi maharət, bacarıq və istedad tələb edir.

Qurban Pirimov müğamları çox gözəl ifa etməklə yanaşı, xanəndələri bacarıqla oxutdura bilməsi ilə də başqa tarzənlərdən fərqlənmiş, həmişə yüksək sənətkarlığını nümayiş etdirmişdir.

Böyük və qüdrətli sənətkar 1927-1928-ci illərdə və sonrakı dövrlərdə Filarmoniyada təşkil edilən müsabiqələrdə, eləcə

Görkəmli sənətkar

Musiqi ictimaiyyətimiz görkəmli tar çalan Qurban Pirimovun anadan olmasının 75 illiyi və musiqi sahəsindəki fəaliyyətinin 60 illiyini böyük bir sevinc hissi ilə qeyd edir.

Qurban Pirimovun atası da böyük musiqi həvəskarı idi və o, həmişə fəxr edirdi ki, məşhur Azərbaycan xalq aşığı Valehin nəslindəndir. Qurban Pirimov hələ kiçik yaşlarından musiqiya həvəs və qabiliyyat göstərir, beş yaşında ikən atanın rəhbərliyi altında saz çalmağı öyrənməyə başlayır. Oğlunun musiqiə olan həvəsini və bacarığını görən atası sonralar onu Şuşa şəhərinə aparır və o zamanın görkəmli tar çalanı Mirzə Sadıq Əsəd oğlunun yanında şagirdliyə qoyur.

Mirzə Sadıq gənc Qurban Pirimovun yaradıcılıq cəhətdən inkişafında mühüm rol oynamışdır. Qurban Pirimov özü bu barədə deyir: "Mirzə Sadığın sənətkarlığındakı böyük qüdrət, onun hətta zahiri görünüşü belə dirləyicini heyran edirdi, onun çalğısının parlaq və dərin təsiri həyatında aldığım ən qüvvətli və unudulmaz bədii təassüratlardan biridir...".

Qurban Pirimovun inqilabdan əvvəlki dövrdəki fəaliyyətinin diqqətəlayiq xüsusiyyətlərindən biri bu olmuşdur ki, o, bir sənətkar kimi, o zamankı mürəkkəb şəraitdə baş verən hadisələri düzgün dərk etməyə çalışmış və öz yaradıcılıq taleyini geniş xalq kütlələrinin hayatı və taleyi ilə bağlamışdır. Qurban Pirimov 1905-ci ildə Bakıya köçdükdən və burada baş verən yenilikləri gördükdən sonra bir daha dərk etdi ki, onun fəaliyyətinin mənası xalqa xidmət etməkdən ibarətdir. O zaman Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, M.Ə.Sabir,

Üzeyir Hacıbəyov kimi qabaqcıl sənətkarlarla dostluğu və ünsiyyəti Qurban Pirimovun dünyagörüşünün formallaşmasına böyük və həlledici rol oynamışdır.

Onun ifaçılıq sənəti Azərbaycan opera sənətilə yaxından bağlıdır. Orkestrin gözəl və məharətli solisti olmaqla bərabər, Qurban Pirimov opera əsərlərinin özlərinin yaranması uğrunda yorulmadan çalışan bir xadimdir. R.Qlier "Şahsənəm" operası üzərində işlərkən Qurban Pirimov ona yaxından kömək edib xeyli qiymətli material vermişdir. Təsadüfi deyildir ki, Qlier Azərbaycan xalq musiqisini öyrənmək işində Qurban Pirimovu özünün müəllimi adlandırır. Görkəmli Azərbaycan bəstəkarlarından Müslüm Maqomayev Azərbaycan müğamlarını yazımağa və tutuşturub tərtib etməyə başlayarkən bir çox şəyərli Qurban Pirimovun ifasından yazımışdır.

Mirzə Sadıq məktəbinin sadiq və ləyaqatlı davamçısı olan Qurban Pirimov gözəl və nümunəvi akkompaniatorudur. Bu cəhətdən o öz çalğısı ilə müşayiət etdiyi xanəndənin bədii silahdaşıdır. Əgər onun müəllimi Mirzə Sadıq, Qurban Pirimovun özünün dediyinə görə, xanəndəni tarla müşayiət etmək sənətini o zamana qədər heç bir musiqiçinin xəyalına gəlməyən bir yüksəkliyə və bədii kamilliyyə çatdırılmışdısa, unutmaq olmaz ki, bu sahədə Qurban Pirimov özü də, həqiqətən, yeni söz demişdir, yəni təkcə oxuyanı – solisti yox, habelə tarda ifa edilən musiqini dinləməyi, bu musiqini oxuyan üçün bir əlavə kimi deyil, oxunan havanın ayrılmaz bir hissəsi kimi dərk etməyi, ansamblda tarın mühüm rolunu başa düşməyi dinləyicilərimiz məhz Qurban Pirimovun sayasında öyrənmişlər. Oxuyanı müşayiət edən tarçının yaradıcılıq vəzifəsini dərindən başa düşən Qurban Pirimov tar çalandı özünəməxsus bir sənətkarlıqla parlaq surətdə göstərir ki, musiqidəki obraz, fikir, ən inca boyalar və bir sıra bədii ifadə vasitələri tarın çalğısında özünü bürüzə verir. Bunların hamısını göstərə bilmək sənətkar akkompaniatorun əlindədir və Qurban Pirimov da, həqiqətən, belə bir sənətkardır. Qurban Pirimov xanəndənin ifa-

lərdə belə qiymətli fikirlər söyləmişlər. Hələ tarzənin öz sağılığında bir çox müəlliflər onun zəngin yaradıcılığına müraciət etmiş, həyat və fəaliyyətinin qiymətli cəhətlərini göstərmişlər.

Mirzə Sadığın ən ləyaqətli şagirdlərindən olan Q.Pirimov zəngin yaradıcılıq yolu keçmişdir. O, əsrimizin başlanğıcında yaradıcılıq fəaliyyətinə başlamış, sazəndələr dəstəsində müşayiətçi kimi çıxış etmiş, görkəmli xanənda C.Qaryağdıcıoğluun təşəbbüsü ilə təşkil olunan məşhur musiqi üçlüyündə iyirmi ildən çox bir müddətdə gözəl ifaçılıq məharəti ilə Rusyanın, Zaqqafqaziyənin, Orta Asyanın və Yaxın Şərqiñ müxtəlif şəhərlərində Azərbaycan musiqisinin şöhrətini yaymış və təbliğ etmişdir.

1920-ci ildən Q.Pirimov Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrında işləmiş, eyni zamanda ilk notsuz Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrində konsertmeystr və solist kimi çalışmışdır.

Q.Pirimov Azərbaycan radiosu təşkil edildiyi vaxtdan (1927) fəal ifaçı kimi radio dalğalarının yaydığı musiqi verilişlərinin ilk təşkilatçılarından olmuşdur. O, 1931-ci ildə dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov tərəfindən yaradılan notlu xalq çalğı alətləri orkestrində çalışmışdır.

Tarzən Q.Pirimov bir sıra Azərbaycan operalarının yazılımasında müəlliflərə çox mühüm yaradıcılıq yardımı göstərmişdir. Bunların arasında M.Maqomayevin "Şah İsmayıł", R.Qlierin "Şahsənəm" operaları xüsusiylə qeyd olunmalıdır.

O, bir müşayiətçi kimi də məşhur olmuş, Əbdülbəği Zülalov, Mirzə Məmməd Həsən, İslam Abdullayev, Şəkili Ələsgər, Məşadi Məmməd Fərzaliev, Qasim Abdullayev, Cabbar Adıgozəlov, Bülbül, Xan Şuşinski və başqa məşhur, tanınmış xanəndələri mahir ustalıqla müşayiət etmişdir.

Q.Pirimov Azərbaycan xalq musiqi folklorunun tanınmış bilicisi, yorulmaz təbliğatçısıdır. O, 1923-cü ildə Azərbaycan musiqi məktəbi yanında "Muğamat komisyonu" adlanan elmi şu-

ranın üzvü olmuş, 1932-ci ildə SSRİ Xalq artisti, professor Bülbülün rəhbərliyi və təşkilatçılığı ilə "Elmi-tədqiqat musiqi kabinet"ində xalq musiqisini toplamaq, öyrənmək, tədqiq etmək sahəsində çox əhəmiyyətli və məhsuldar fəaliyyət göstərmişdir.

Bəstəkar və musiqişünasların Q.Pirimovdan aldıqları, öyrəndikləri və nota köçürüdləri külli miqdarda musiqi nümunələri, onun bəstələdiyi melodiyalar ciddi elmi əhəmiyyətə malikdir.

Q.Pirimov Moskvada Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənatı günlərində (1938, 1959), Azərbaycan ədəbiyyatı ongünlüklerində (1940, 1950), Tiflisdə Zaqqafqaziya respublikalarının sovet musiqisi ongünlüyündə (1944) böyük müvaffaqiyətlə çıxış etmişdir.

Böyük Vətən müharibəsi zamanı başqa incəsənat ustaları kimi Q.Pirimov da öz tari ilə mübarizəyə qoşulmuş, ifaçılıq sənati ilə döyüşçülərə kömək edərək onları ruhlandırmışdır.

O, nağməkarlarımızdan Cabbar Qaryağdioğlu, Seyid Şuşinski, Hüseynqulu Sarabski, Xan Şuşinski, Bülbül, Həqiqət Rzayeva, Şövkət Ələkbərova, Mütəllim Mütəllimov, Sara Qədimova və başqaları ilə əsgəri hissələrdə, hərbi xəstəxanalarda döyüşçülər qarşısında, habelə vətən igidlərinin müharibəyə yola salınması mərasimlərində, Azərbaycanın bir çox şəhər, rayon və kəndlərində mübariz əhval-ruhiyyəli çıxışlar edərək, qələbəyə olan ruh yüksəkliyini artırmış, inam hissini qüvvətləndirmiştir.

Azərbaycanda tar çalanların yeni müasir nəslinin yaranmasında onun böyük rolu və təsiri olmuşdur. O, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında və orta musiqi məktəbində gənc tarçı kadrların hazırlanmasında iştirak etmişdir. Q.Pirimovun öz səmərəli arzu və təklifləri ilə muğam operalarında çıxış edən müğənnilərin yetişməsində də köməyi az olmamışdır.

O, məharətli və yüksək ifaçılıq mədəniyyətinə malik məşhur tarzən idi. 1934-cü ildə Zaqqafqaziya incəsənat olimpiadasında (Tiflis), 1937-ci ildə Ümumittifaq Radio Komitəsinin təş-

kil etdiyi baxışda, 1939-cu ildə xalq çalğı alətlərində çalan ifaçıların birinci Ümumittifaq baxışında (Moskva) birinci müka-fata layiq görülmüşdür.

Tarzənin hamkarı, respublikanın Xalq artisti Ə.Bakıxanov Q.Pirimovun sənətini yüksək qiymətləndirərək qeyd edirdi ki, "qocaman tarzən Qurbanın ustad bir çalğıçı və musiqiçi kimi özünəməxsus orijinal yaradıcılıq məktəbi vardır".

Q.Pirimov çaldığı muğamların çoxunu, bir qayda olaraq, dəramad, rəng, təsnif və ya rəqs, diringi ilə başlayırdı. Bəzən də bunlardan birini muğamın orta hissələri arasında, yaxud muğamı bitirərkən ona uyğun olaraq alava edirdi. Ustad tarzən çaldığı xalq dəramadlarını, rəngarang rəqs və diringiləri sadə yolla təkrarlamır, bunları fərdi cizgилərlə səsləndirirdi. Onun çalğısının təsirli və məlahətli səsə, olduqca dəqiq ritmə malik olması ifanın an cəzbədici amillərindəndir.

Qurban həmişə musiqi əsərini aydın və ifadəli bir şəkildə dinləyiciyə çatdırırı.

Ifa etdiyi muğamları orijinal formada, ustalıqla çalmağa müvəffəq olurdu. Neticədə onların bədii-ruhi təsirini dolğun fikirlə, ümumi və mühüm məzmunu bütün gücü və imkanları ilə üzə çıxarırdı.

Məsələn, əksər tarzənlər "Şur" muğamını Bərdəşt, Maye, Şur-Şahnaz, Şura ayaq, "Çahargah" muğamını Bərdəşt, Maye, Bəstənigar, Çahargah ayaq hissələri ilə ifa edirlər. Q. Pirimov isə "Çahargah" muğamını Bərdəşt, Maye, Bəstənigar, Yadi-hasar, Müxalif, Mənsuriyyə (zərbi ilə), Segah, Mağlub və Çahargah ayaq, "Şur" muğamını Bərdəşt, Maye, Hacı-darviş, Şur-Şahnaz, Simayı-Şəms, Nişibi-faraz, Bayati-Türk, Şura ayaq hissələri ilə çalaraq muğamın mahiyyətinin dərindən açılmasına, ona xas olan bədii keyfiyyətin və çalğıdakı rəngaranglıyın qüvvətlenməsinə çalışır.

Q.Pirimovun "Bayati Qacar"a Vilayəti, Hüsniyə, "Bayati Şıraz"a Tərkib, "İraq"a Qərayi, "Rahab"a Bəzmigah şöbələri əvəz

etmesi, ilk dəfə tarda çaldığı "Bayati" muğamı tarzənin orijinal muğam yolunu göstərən ən gözəl nümunələrdir.

Q.Pirimovun yaradıcı münasibəti, çaldığı muğamların formalarını da genişləndirərək oradakı dərin fikri, mənəni özü-nün fərdi istedadı və yeniliyi ilə ortaya çıxarması, onun ifaçılıq sənətinin ən qiymətli cəhətlərindəndir.

Muğamları çalarkən Q.Pirimov bəzən burada olan ənənəvi qaydalardan kənara çıxır, xüsusilə şöbənin ümumi ardıcılığını pozaraq özüne xas olan sarbəstliyə yol verirdi. Məsələn, o, "Orta Mahur" muğamında Mayeni Bərdəştən əvvəl, Vilayətini Əşirəndən sonra, "Çahargah"da Müxalifdən sonra Mayeni, Şura ayaq verməzdən əvvəl Bayati-Türk çalır və eyni muğamda bir hissəni 2 dəfə, həm də müxtəlif şəkillərdə səsləndirirdi. Misal üçün tarzən "Bayati Qacar"da Hüseyni şöbasını Mayedən və muğamın axırına yaxın "Dügah" hissəsindən də sonra ifa edirsə, "Orta Mahur" muğamında Pəncəgahdan Hüseyni şöbasına keçir və sonra yena də Pəncəgaha qayıdırı. Bəzən də bir hissəni bəmdə çalaraq bir neçə şöbəni göstərib yena həmin hissəni oktava zildə səsləndirirdi. Q.Pirimov bunu "Mahur-Hindi" muğamında (Pəncəgah vasitəsilə) ustalıqla etmişdir. Ümumiyyatla, onun çalğısında muğam şöbələrinin oktava diapazonu üzrə dayışmalarına çox rast galmak olar. O, eyni bir barmağı müxtəlif muğamların tərkibinə daxil edirdi. Bəzən o həmin barmağı melodik cəhətdən başqa cür səsləndirir. "Humayun"un Tərkib, "Xaric segah"ın Mübərriqə, "Çahargah"ın Bəstənigar, "Zabul segah"ın Mənəni-müxalif hissələrinə qulaq asdıqda bənnu aydın duymaqlı olar.

Tarzən Q.Pirimovun çalğı zamanı istifadə etdiyi "əlif" və "cəhar" mizrab əsulları diqqəti cəlb edir. "Bayati İsfahan"da, "Mahur-Hindi"da, "Şüstər"da, "Əraq"da o, "Əlif" mizrab vasitəsilə keyfiyyətli və geniş palitradə səslənmə yaratmışdır. "Əraq" muğamında isə "cəhar" mizrab əsulunu fərdi formada səsləndirmiştir.

Ustad tarzən

Sadiqcandan üzü bəri Azərbaycanın bir-birindən ustad ifaçıları olub. Bu sıradə ən mötəbər yerlərdən birini Xalq artisti Qurban Pirimov tutur. Hələ uşaqlıq illərində Hacı Hüsnü, Maşədi İsi, Şahnaz Abbas kimi şuşalı xanəndələrin məlahətli səsinə, avazına vurulmuş, Qarabağ tarzənlərinin ürək titrədən ifalarına qulaq asmış Qurban Pirimov tarı sinasina sıxanda özü çox balaca olsa da, arzuları böyük idi. Bu inadlı duyğuların qanadında da musiqi dünyasına həvəslə pərvazlandı. 15 yaşı olar-olmaz öz tarı ilə məşhur xanəndələri müşayiat etdi.

Zəngin yaradıcılığı və məlahətli ifaçılığı ilə milli musiqimizin inkişafında əsl fədakarlıq göstərmiş unudulmaz tarzən Qurban Pirimovu müasirləri hələ sağlığında "sənət dünyasının yawarı" adlandırdılar. Bu da səbəbsiz deyildi. Azərbaycanda yeni tar məktəbinin yaradıcısı Mirzə Sadiq (Sadiqcan) ənənəsinin ən layiqli davamçısı olan "Qurban Pirimov tar ifaçılığı sənətini, həqiqətən, ən yüksək zirvəyə qaldırmış ilk tarzəndir" (Bəhram Mansurov). Xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəyliyə məxsus bir fikir də diqqəti cəlb edir: "Qurban Pirimov tarçılıq sənətinin əsl tacidi kimi respublikamızda böyük hörmət və məhəbbət qazanmışdır".

Sənəti qarşısında həmişə baş əydiyimiz Qurban Pirimovun atası Baxşəli kişi XVIII əsrin məşhur sənətkarı Aşıq Valehin nəvəsi idi. Baxşəli özü balabançı, böyük oğlu Ağalar isə aşiq idi. Dünyaya göz açandan evdə musiqi səsi eşidən, saz havaları dinləyən Qurban hələ kiçik yaşlarında bir çox alətlərdə (balaban, saz, nağara, zurna) çalmağı sərbəst surətdə öyrənmişdi. Oğlundakı qeyri-adi istedadı duyan Baxşəli kişi Qurban-

nı oxutmaq qərarına gəlib. Bu niyyətlə onu Ağdamdakı rus-tatar məktəbinə qoyub. Bütün varlığı ilə musiqiya bağlı olan Qurbanın fikri-zikri tarda qalmışdı. O, atası ilə tez-tez Şuşaya gedərdi. Bu şəhərdə olan musiqi mühiti, el şənlikləri maqnit kimi Qurbanı özüne çəkardı. O, bir gün Aşıq Abbasquluya qoşularaq Şuşaya gedir. Özü ilə apardığı iki səbət armudu bazarда sataraq tar alır. Onun bu musiqi alətinə olan sonsuz marağı Aşıq Abbasqulunu elə kövrəldir ki, tərəddüb etmədən uşağın qolundan tutaraq onu məşhur tarzən Sadiqcanın yanına gətirir. Dövrün məşhur sənətkarı sayılan Sadiqcan bu xoş simalı uşağa çox diqqət yetirəndən sonra öz köməyini əsirgəmir. Qısa müddət ərzində ona tarzənliyin sırlarını öyrədir. Bu, bir faktdır ki, Qurban Pirimov Qarabağın el şənliklərində, toy-larında fəal iştirak edəndə, məşhurlaşanda cəmi 15 yaşı vardi. Tanınmış, məşhur xanəndələr toylara məhz onunla getməyi daha çox sevərdilər.

Cabbar Qaryağdioğlu ilə tanışlığı isə Qurban Pirimovun həyatında yeni uğurlu səhifələr açıb. Gəncin tardakı qeyri-adi çalğısı Cabbarın elə xoşuna gəlib ki, ondan ayrıla bilməyib, özü ilə Bakıya gətirib. Xanəndə Cabbar Qaryağdioğlu, tarzən Qurban Pirimov və kamançaçı Saşa Oqanezaşvilidən ibarət yaranan trio təkcə Azərbaycanda deyil, Qafqazda, Yaxın Şərqdə yaxşı tanınırı. Məşhur sənətçilər bu üçlüyü nəinki Qafqazın, hətta Avropanın birinci dərəcəli ansambları ilə müqayisə edərək onu "əzəmətli bir orkestr"ə bərabər tuturdular. Qurban Pirimovun ifasındaki kamillik və tənasüb səslənən müğəmata bir özgə gözəllik gətirirdi. Bu üçlüyün fəaliyyəti 20 ildən çox çəkib.

Zəmanəsinin məşhur sənətkarı Qarabağdan Bakıya köçdüyü gündən Həsən bəy Zərdabi, Nacəf bəy Vazirov, Əbdürəhim bəy Haqverdiyev, Mirzə Cəlil, Üzeyir Hacıbəyli kimi şəxsiyyətlərlə ünsiyyətdə olmuşdur. Bu onun mənəvi dünyasının daha da zənginləşməsinə kömək etmişdir. Üzeyir bəylə Qurban-

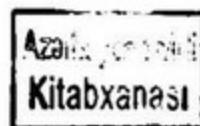
Vaqif İsaqoglu

Qurban Pirimov

Ağababa Bünyadzada
Bahram Mansurov
Bülbül
Bülbülcan
Cabbar Qaryagdigoğlu
Əbülfət Əliyev
Əhməd Ağdamski
Əhsan Dadaşov
Əlişər Sadiqov
Firangiz Əhmədova
Habil Əliyev
Hacı Məmmədov
Hacıbaba Hüseynov
Haqqıyat Rzayeva
Hüseynqulu Sarabski
İslam Rzayev
Keçəçi oğlu Məhəmməd
Lutfiyar İmanov
Maşadi Məmməd Fərzaliyev
Müslüm Maqomayev
Mütallim Mütallimov
Raşid Behbudov
Rübaba Muradova
Sara Qadimova
Segah İslam
Şəkili Ələsgər
Seyid Şuşinski
Sövkət Ələkbərova
Sövkət Məmmədova
Teyyub Damirov
Xan Şuşinski
Yaqub Məmmədov
Zülfü Adigözəlov

VAQİF İSAQOĞLU

QURBAN
PİRİMOV

ŞƏRQ-QƏRB
BAKİ 2017